

Ang Bugtong ng Bagting ng Lira ni Maningning: Isang Rebyu ng *Voices from the Underworld*

Luna Sicat-Cleto

Kumbaga sa pelikula, nagsisilbing *foreshadowing* ng isang mapanglaw na wakas ang pamagat ng aklat ni Maningning C. Miclat na *Voices from the Underworld: A Book of Verses* (2000). Pinili ni Maningning na wakasan ang buhay noong Setyembre 29, 2000 sa pamamagitan ng pagtalon mula sa ikapitong palapag ng isang gusali sa Far Eastern University campus. Beinte nuwebe anyos pa lamang siya, may higit sa dalawampung exhibiton nang nagawa hindi lamang sa Pilipinas kundi sa iba pang bahagi ng Asya, may tatlong libro ng mga tula, nag-aaral ng Masters sa Fine Arts sa Unibersidad ng Pilipinas sa Diliman, nagawaran ng mga premyo sa sining biswal, maaasahan sa larangan ng pagsasalin at pag-iinterpretar ng Mandarin—may maningning na kinabukasan bilang alagad ng sining, may maningning na kinabukasan bilang makata. Pagkagulat ang naramdaman ng maraming mga tao sa kanyang pagkamatay—at nagtipon silang lahat sa kanyang burol para bigyang pugay ang kapatid sa sining, kaututang dila, ang makata.

PAGLILINGKIS NG KASAYSAYAN AT PERSONAL NA SIRKUMSTANSIYA

Hindi maiiwasang sabihin na hinubog ang mga tula ni Maningning Miclat ng masalimuot na paglilingkis ng kasaysayan at personal na sirkumstansiya. Supling siya ng Tsina ng Cultural Revolution at Pilipinas ng Unang Sigwa. Pinili ng kanyang mga magulang na mamuhay sa Beijing noong 1971, bunsod na rin ng mga rebolusyonaryong paniniwalang taglay nila bilang bahagi ng mga mulat na kabataan na kumikilos tungo sa hinahangad nilang ganap na kalayaan ng bayan. Nagsilbing kumpruntasyon, at aktuwal

na pagsasabuhay ng mga ideyal ang paninirahan ng mag-asawang Miclat sa Tsina.¹

Hindi ganoon kadali ang pamumuhay ng pamilya Miclat sa Tsina. Naipahayag mismo ng makatang si Maningning ang mga refleksiyon niya ukol sa karanasang ito sa isang autobiographical na sanaysay na pinamagatang “Postscript”:

The Cultural Revolution has affected many people in China. I remember during my pre-school days, grown-ups were sent to the countryside to “reform through manual labor”. In my case it was my father who asked to be sent to an exclusive commune in Southern China. For a while, I stayed with my mother, who couldn’t leave her job at Radio Peking. (*Voices* 248)

Binatak ng historikal na sirkumstansiya at pulitikal na klima ang bigkis ng pamilya Miclat. Paslit pa lang si Maningning nang pinili niyang samahan ang kanyang ama sa commune sa kanayunan, at gumuhit sa kanyang gunita ang eksaktong pagdating niya sa lugar na iyon. Nakapiit sa isang silid ang kanyang ama dala ng mga “seryosong pulitikal na pagkakamali.” Ni hindi siya masalubong o maasikaso nito, mabuti’t kinalinga siya ng isang butihing babae nag-alok sa kanya ng gatas na kondensada. Lumikha ng sugat ang karanasang ito sa kanyang murang alaala.

PAMAMAALAM SA TSINA

Paggalugad sa territoryo ng mga anino ang buong kuleksiyon na ito. Pinili ng makatang muling ukitin sa kanyang alaala ang mga bakas ng mga buhay na kanyang pinagdaanan, isang rekuperasyon ng mga gunita, kung iibigin, magmula sa kanyang kabataan sa Tsina, hanggang sa pag-uwi niya sa Pilipinas. Parang napaka-linyar ng tinahak niyang buhay : labing-limang taon sa lupain ng Great Wall, Lao Tze, Tiananmen, Forbidden City, Cultural Revolution, wikang Mandarin. Parang napaka-sekwensyal.

Sa unang bahagi ng libro na pinamagatang “Leaving China,” nahahati ang seksiyon sa dalawang wika: ang mga tulang sinulat sa Mandarin magmula 1983 hanggang 1989; at ang mga salin niyon sa wikang Ingles, magmula 1994-1997. Kung kinakatawan ng taong 1983

ang asasinasyon ni Ninoy sa Manila International Airport, isang turning point rin ang taong ito sa pagsibol ng artistikong kakayahan ni Maningning.

Nag-aral siya ng Chinese brush painting noong 1983. Sa yugtong iyon ng kasaysayan ng Tsina, muling pinupulot ng bansa ang mga bubog ng kulturang winasak ng sampung taon ng Cultural Revolution. Nakaranas ng nostalgia ang bansa sa kulturang kanilang iningusan: naging uso muli ang mga likha nina Shakespeare, Tolstoy, Mozart, Bach, at iba pa samantalang ang mga akda ng mga manunulat na Instik na dating itinakwil ay muling yinakap. Iniwi si Maningning ng makasaysayang sandaling ito at nakatatak ito sa sining na kanyang linikha hanggang sa kanyang pagbabalik sa Pilipinas.

Kinalinga si Maningning ng mga sining na kanyang pinag-aralan. Sa murang edad ay naramdaman na ni Maningning ang “kasalimuotan ng kaayusan” sa pag-aaral ng pagpipinta, pati ang sabayang pagkawala at pagkakaroon ng kultura.²

Mandarin ang wikang unang kinagisnan ni Maningning, ito ang wikang ginamit niya sa pag-aaral. Estudyante pa lamang siya ng highschool sa Shefan Daxue Fushu Shiyen Zhongxue o Pilot Middle School ng Beijing Normal University nang tumula siya sa wikang ito. Unang hirit pa lamang niya sa pagtula’y kakikitaan na siya ng katalasan hindi lamang sa paglalaro ng wika’t mga imahe kundi maging sa pagtatanong na pilosopikal, katulad ng maikling tulang “Isn’t It”:

It is, isn’t it?
It isn’t, is it?
Never asked yourself before.
Never demanded an answer.
But once you dared.
And so it is answered.
You restate the question.
And begin to doubt.³

Tinipon niya ang mga una niyang tula sa koleksiyong pinamagatang *Wo De Shih*, na binigyang introduksiyon ni Prof. Pan Yu ng Xiamen University.⁴

Malakas ang impluwensiya ng anyong *shih* o liriko sa tula ni Maningning, katulad ng mga tulang “Drift,” “Moon Shadow,”

“Musing,” “Dazzling Riddle,” at “Sensation.” Sa “Moon Shadow,” nagiging liminal ang persona, isang kaluluwang lumulutang sa pagitan ng Tsina at Pilipinas, habang may brown-out sa Luzon. Marahang nang-uusig ang tula: tinatanong ang mambabasa kung ano bang buhay ang ibig niya, kung ano bang tahanan ang nais niya, kung saan bang lupain ibig mamahay ng kanyang puso. May mga alusyon sa mga naging karanasan ng mga emperador: “Do you prefer the solemnity of a palace?/When you cough a hundred people worry/When you raise your hand, ten thousand hands agree with you.” Itinatahi niya ang alusyong ito sa imahe ng kanayunan na tinukoy na noon ni Teo S. Baylen sa tulang “Laboratoryo at Dambana”: “Perhaps it is a nipa hut that will suit you/Where fat hens stroll around the coconut trees/Clean breeze wafts through your little house.” Hinain rin ng persona ang posibilidad ng buhay sa lungsod, na tila nakukuntento sa konsepto ng “domestic bliss” at waring ginugugol lamang ang buhay sa pag-aabang ng mga pista’t selebrasyon. Malinaw na mataas ang hinahanap-hanap ng makata sa buhay, at hindi iyon nasasaklaw ng personal niyang achievement bilang isang artista.

Nababanaag din natin ang impluwensiya ng mga makatang kagaya ni Li Po at Li Ch’ing Chao; pati ang textong kinakawing sa relihiyon ng Taoismo kagaya ng *Tao Te Ching*; at mga akda ni Lu Xun. Ang karanasang ito, ang pakikipamuhay sa isang bayang hindi kailanman naging madaling maunawaan pagdating sa pagsipat ng mga utopia’t kabiguan nito, ang nagsilbing pilat sa kamalayan ng makatang si Maningning. Gayunpaman, hindi rin natin masasabi na lubhang negatibo ang epekto ng pilat sa kamalayang ito: naunawaan ni Maningning ang kahulugan ng disiplina na nangangailangan ng meditasyon, refleksiyon, at pagpipigil. Makikita natin ang konsentrasyong ito sa tulang “A Stare”:

Watching a drop of water
Watching it drop on the table
Watching it quiver.

Watching a drop of water
Watching it glow like a pearl
Watching it spread into a lake.

Watching a drop of water
Watching a celestial fluid

Shining like an ice field.
Watching a drop of water
Watching it slide on to the floor
Watching it being absorbed.

Watching the floor
The watermark remains
Watching it evaporate.

Time is lost
Distress disappears
A drop of water is remembered. (17)

TULA AT BERSO

Matatas man si Maningning sa wikang Mandarin, hindi nangahulugang kinalimutan na ng mga Miclat na turuan ang kanilang mga anak ng wikang Filipino. Paraan iyon ng paggunita sa lupang tinubuan. Pagkaraan ng kaganapan sa EDSA noong 1986, nagbalik ang pamilya Miclat sa Pilipinas. Dalawang wika ang muling kinilala't pinakisamahan ni Maningning, at iyon ang Filipino at Ingles.

Sa edad na kinse, siya ang pinakabatang miyembro ng grupong LIRA o Linangan sa Imahe, Retorika, at Anyo. Para mahasa siya sa wikang Filipino, gumawa siya ng sarili niyang index ng mga salitang tumutugma, sapagkat wala siyang makitang “rhyming dictionary” (Miclat 243). Habang pinag-aaralan niya ang Filipino, patuloy pa rin siyang lumilikha ng mga tula sa Mandarin. Sapagkat nasanay si Maningning sa disiplina ng paglikha sa pagpipinta man o sa pagtula sa Instik, hindi siya nanibago sa panimulang mga leksiyon ng LIRA na tumututok sa paghahasa ng bagong makata sa tugma't sukat.

I found keeping rhymes and meter most convenient not only for a twelve-syllable line representing the tradition of Balagtas, but also to put my uncertainties into a structure within the boundary of words.

I think that anyone can find a lyre in polishing the stanza and understanding the essence of *talinghaga*, metaphor. For me,

the essence of *Tula* is building a structure of words. There is no wall in this structure, only images of the environment and the condition of reality. In writing words with sense of rhythm, the metaphors declare a nearness of home. (243)

Kung ang tula para kay Maningning ay pagbubuo ng istruktura ng mga salita, nakakamanghang itinuturing niya ang istrukturang ito na waring isang tahananang ang mga dingding ay lusut-lusutan, na kung saan malayang umaalimbayaw ang mga imahe't konsepto ng realidad ng makata. Samakatuwid, ang tugma't sukat na ito'y hindi nagsisilbing piitan ng mga salita, bagkus, nagsisilbi itong tahanan ng diwang malaya.

PAG-AAPUHAP NG KALULUWANG LAGALAG

Pagdating sa ikatlong bahagi ng kuleksiyon, ang *Vignettes in English*, higit na nagiging malinaw ang pagsisiwalat ng mga tinig mula sa tatlong “underworld rivers,” (wika nga ng makatang si Marj Evasco). Sa bahaging ito’y makikita natin ipinupuwesto na ng makata ang sarili sa *ibabaw* ng kanyang tula kahit na nabuhay siya *bago* ang tulang linikha niya; malinaw na inuusisa hindi lamang kung ano ang relasyon niya sa kanyang materyal na humuhubog sa kanya at sa kanyang likha, kundi ang materyalidad mismo ng karanasang iyon. Pansinin ang saysay ng staccatong tinig ng persona sa “After June Four”:

Received
some cards
from Beijing where
I used to stay.

Friends
did not say
what happened

but wished me
a Happy New Year
instead.
Looked for
the clippings
of Tian An Men

and read
how distance succeeded
in breaking us

apart. (175)

Ang distansiya ng salitang “us” sa “apart” ay kayraming ipinahihiwatig na kahulugan. Hindi lamang ito pisikal na distansiya, kundi distansiya na rin mismo ng lahat-lahat: kultura, wika, pananaw. Nakakaintriga ang mga patlang sa kanyang mga tula dahil nakapaloob sa mga patlang na iyon ang mismong tinig ng makata. Tingnan rin ang tulang “Why A Mural?”:

“To absorb a process of change
in the gesture of the fearless arm
emotion that moves and grows:
forms being formed to forget
the finiteness of beginnings.

Beside this poem
is a prayer
frozen in acrylic paints.

Beside this poem
Is a mural
a desire for space.” (193-4)

Pinapaksa ng tula ang paglikha ng mural, ngunit nagsisilbi rin ang tulang ito bilang *ars poetica*, tungkol sa paglikha rin ng tula. Ang distansya rito’y tumutukoy rin sa pag-aapuhap ng espasyo ng isang artista.

Bunga kaya ng isang matinding pag-aapuhap sa isang bayan na kumalinga sa kanya at sa kanyang pamilya ang pagtula ni Maningning? Paraan kaya niya ito ng paggunita at pagsabi-sa-sariling ang mga naganap noon sa Tsina sa nakaraang labinlimang taon ay hindi lamang isang panaginip? Paano natin makikita ang proseso ng paggunita ng isang bayan kung nasa anyo iyon ng pagtula? Paano natin titingnan ang paggunitang ito kung ang sumulat ay hindi

naman talaga mamamayan ng bansang iyon kundi’y isang Pilipino? Paano natin babasahin ang tula ng isang makatang ibig ring gunitain ang pagka-Pilipino ngunit ramdam niyang siya’y kaluluwang lagalag?

Tumalon siya ng isang umagang mapanglaw na baon ang mga bugtong—nasa ating mga kamay na ngayon ang pagsagot sa mga bugtong na ito.

MGA TALA

¹Ayon kay Dr. Mario Miclat sa kanyang master’s thesis na pinamagatang “The Commune System in China”: “di iilan sa mga Pilipinong kasangkot sa proyekto ng re-imahinasyon ng lipunang Pilipino ang nag-aral ng kaisipan ni Mao Zedong at nakita ang mga communes bilang lunan na halos isang paraiso, na kung saan ang pagsasamantala ng kapwa sa kapwa ay naialis na. Anumang lumalabas na ulat na tumataliw sa ideyal na ito’y itinuturing na kaduda-dudang propaganda” (xxii).

²Nagbahagi si Maningning ng mga personal rin niyang pagtingin sa epekto ng Cultural Revolution sa sining ng Tsina sa papel niyang “The Visual Poetry of Chinese Bamboo: Some Notes on Traditional Xieyi Painting,” na lumabas sa *Humanities Diliman* 1:1.

³Ang tulang “Isn’t It” ay may dalawang bersiyon sa librong *Voices from the Underworld: A Book of Verses*—Mandarin at Ingles.

⁴Nahahati ang panulaang Tsino sa tatlong mahahalagang anyo: ang *shih, fu*, at *tz’u*. Limitado ang tema at treatment ng mga huling dalawang nabanggit, at naging popular sa Tsina sa limitado ring mga yugto sa kasaysayan. Samantala, ang *shih* o ang anyong liriko, ay sintanda na halos ng panitikang Tsino, at patuloy pa ring ginagamit (Watson 1).

MGA SANGGUNIAN

Ayling, Alan at Duncan Mackintosh. *A Collection of Chinese Lyrics*. London: Routledge and Kegan Paul, 1965.

Ch’en Shou-Yi. *Chinese Literature: A Historical Introduction*. New York: Ronald P Co., 1961.

Goldblatt, Howard, ed. *Chinese Literature for the 1980s: the fourth congress of writers and artists*. New York: M.E. Sharpe, Inc., 1982.

Link, Perry, ed. *Roses and Thorns: The Second Blooming of the Hundred Flowers in Chinese Fiction, 1979-1980*. Los Angeles: U of California P, 1984.

- Lu Xun. *Selected Works, Volume Four*. Salin nina Yang Xianyi at Gladys Yang. Beijing: Foreign Languages P, 1980.
- Miclat, Maningning. "The Visual Poetry of Chinese Bamboo: Some Notes on Traditional Xieyi Painting," *Humanities Diliman* 1.1 (Enero-Hunyo 2000): 22-35.
- . *Voices from the Underworld: A Book of Verses*. Pasig: Anvil Publishing, Inc., 2000.
- Miclat, Mario. *The Commune System in China*. Masteral Thesis, 1990.
- Murphey, Rhoads. *A History of Asia*. Singapore: Pearson Education Asia Pte Ltd., 2000.
- Tao Te Ching*. Bagong salin nina Man-Ho Kwok, Martin Palmer at Jay Ramsay. London: Element Books Limited, 1993.
- Watson, Burton. *Chinese Lyricism: Shih Poetry from the Second to the Twelfth Century*. New York: Columbia UP, 1971.